

KRUISTOCHTEN

EEN HOORCOLLEGE OVER DE
STRIJD OM HET HEILIGE LAND

Door Piet Leupen

Home Academy

Home Academy Publishers geeft hoorcolleges en lezingen uit op audio-cd. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door de meest boeiende sprekers.

Zo kunt u kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank.

Kijk verder op www.home-academy.nl

Uitgave: Home Academy Publishers
President Kennedylaan 19
2517 JK Den Haag
Postbus 17111
2502 CC Den Haag
Tel: 070-3607613 Fax: 070-3455199
E: info@home-academy.nl

Deze uitgave is tot stand gekomen i.s.m. **Crea Studium Generale UvA**

Opname: Sandro Ligtenberg (april 2007)
Stem inleiding: F.C.van Nispen tot Sevenaer
Muziek: Cok Verweij
Mastering: Frits de Bruijn
Vormgeving: ruth.bos@wxs.nl
Productie en vermenigvuldiging: DocData B.V.

© Copyright 2007 Home Academy Publishers, Den Haag
ISBN-13: 978-90-8530-777-8
NUR 77

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)-kopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Jacques Heers, *Libérer Jérusalem. La première croisade (1095-1107)*, Paris 1995

Carole Hillenbrand, *The Crusades. Islamic Perspectives*, Edinburgh 1999

Hans-Jürgen Kotzur, Brigitte Klein und Winfried Wilhelmy, *Kein Krieg ist heilig. Die Kreuzzüge*, Mainz 2004 (catalogus)

De kruistochten, Museum Catharijneconvent, Zwolle 2005

Piet Leupen, *Het meetlint over Jeruzalem. De fatale mythe van een heilige stad*, Amsterdam 2001

A. C. Niemeijer, *De Kruistochten. Fragmenten uit het werk van tijdgenoten*, gekozen, vertaald en ingeleid, Haarlem-Antwerpen 1981

Peter Partner, *God of Battles. Holy Wars of Christianity and Islam*, London 1997

Geoffrey Regan, *First Crusader. Byzantium's Holy Wars*, Thrupp, Strout 2001

Steven Runciman, *A History of the Crusades*, Volume I: *The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem*, Cambridge 1951; Volume II: *The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East 1100-1187*, Cambridge 1952; Volume III: *The Kingdom of Acre and the later Crusades*, Cambridge 1954, (1e dr.)

Christopher Tyerman, *God's War. A New History of the Crusades*, London 2006

Alfred Wiczorek, Mamoun Fansa und Herald Meller, *Saladin und die Kreuzfahrer*, Mannheim-Mainz 2005 (catalogus)

Aanbevolen literatuur

Over de kruistochten is zeer veel geschreven, er wordt daarom hier volstaan met een selectie van voornamelijk Engelstalige literatuur, alsmede enkele in het Nederlands, in het Frans en Duits verschenen werken.

Karen Armstrong, *Holy War. The Crusades and their Impact on today's World*, London 1988 (eerste dr.)

Malcolm Billings, *De kruistochten. Op oorlogspad in het Heilige Land*, z. pl. 2007 (vert. uit het Engels)

C.D.J. Brandt, *Kruisvaarders naar Jeruzalem*, Utrecht 1950

Franco Cardini, *Europe et islam. Histoire d' un malentendu*. Traduit de l' italien par Jean-Pierre Bardos, Paris 2000

Carl Erdmann, *Die Entstehung des Kreuzzugsgedankens*, Stuttgart 1935

Richard Fletcher, *The Cross and the Crescent. The dramatic story of the earliest encounters between Christians and Muslims*, London 2004

John France, *The Crusades and the Expansion of catholic Christendom 1000- 1714*, London and New York 2005

Hamilton Gibb, *The Life of Saladin, Based on the Works of Baha' ad-Din ibn Shaddad and 'Imad ad-Din al-Isfahani*, London/San Francisco 2006 (eerste dr. 1973)

Jacques Le Goff, *De cultuur van middeleeuws Europa*, met een inleiding van P. Leupen, Amsterdam, 1987 (derde dr, vert. uit het Frans, 1964)

KRUISTOCHTEN

Een hoorcollege over de strijd om het Heilige Land

Door Piet Leupen

Inhoudsopgave

Over de afbeelding op de omslag	5
Inleiding	7
H1. Het ontwaken van het Westen: de elfde eeuw	7
H2. Economische expansie	8
H3. Godsvrede en kruistochtgedachte	8
H4. Een kans voor de kansarmen	9
H5. De leider van de christenheid	10
H6. Vele wegen naar Jeruzalem: de eerste kruistocht	11
H7. De inname van de heilige stad: het ontstaan van de kruisvaardersstaten	12
H8. Tempeliers en Hospitaalridders	13
H9. De nobele tegenstander: Saladin en de val van de stad	13
H10. Nieuwe pogingen tot herovering: de vierde kruistocht	16
H11. De Heer der Wereld en de Allerchristelijkste Koning op weg	17
H12. Een lange nachtkars	18
Chronologie	20
Geciteerde bronnen	24
Aanbevolen literatuur	26

PIET LEUPEN

Prof. dr. Piet Leupen is emeritushoogleraar middeleeuwse geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Enkele specialisaties zijn stadsontwikkeling en de relatie tussen kerk en staat in de middeleeuwen. Hij heeft diverse publicaties op zijn naam staan, waaronder het boek *Het Meetlint over Jeruzalem*.

STUDIUM GENERALE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Studium Generale organiseert lezingen, debatten, filmvoorstellingen e.d. Allerhande onderwerpen die samenhangen met wetenschap, kunst en cultuur. Vaak gaat het om thema's die op het grensgebied liggen tussen de verschillende wetenschappen of tussen wetenschappen en kunsten.

Voor meer informatie, kijk op: <http://www.crea.uva.nl>

Willem van Villehardouin, De verovering van Constantinopel: Joinville & Villehardouin, *Chronicles of the Crusades*, Translated with an Introduction by M .R. B. Shaw, Harmondsworth 1963 (eerste dr.), pp. 29-160

Frederik II, brieven: *Kaiser Fredrich II. In briefen und Berichten seiner Zeit*, Herausgeg. und übersetzt von Klaus J. Heinisch, Darmstadt 1968

Jean de Joinville, Leven van de Heilige Lodewijk: Joinville & Villehardouin, *Chronicles of the Crusades*, Translated with an Introduction by M .R. B. Shaw, Harmondsworth 1963 (eerste dr.), pp. 162-353

Vertalingen van in het hoorcollege geciteerde bronnen

Amin Maalouf, *Rovers, Christenhonden, Vrouwenschenners, de kruistochten in Arabische kronieken*, vert. uit het Frans door José Lieshout, Amsterdam 1986

Raoul Glaber, *Vijf Boeken Geschiedenissen: Rodulfus Glaber, Opera*, Ed. by John France, Neithard Hulst and Paul Reynolds, Oxford, 2002. Oxford Medieval Texts

John of Salisbury, *Policraticus*, Ed. and translated by Cary J. Nederman, Cambridge 1990 (eerste dr.). Cambridge Texts in the History of Political Thought

Fulcher van Chartres, *The First Crusade, The Chronicle of Fulcher of Chartres and other Source Materials*, Ed. by Edward Peters, Philadelphia, Pennsylvania 1998 (eerste dr.). De kroniek zelf is vertaald door Martha E. Mc Ginty, pp. 47-101.

Anna Komnena, *Alexiade: The Alexiad of Anna Comnena*, Translated from the Greek by E. R. A. Sewter, Harmondsworth 1969 (eerste dr.)

Bernard van Clairvaux, *Over de lof van de nieuwe ridderschap: Bernard of Clairvaux, In Praise of the New Knighthood*, Transl. by Conrad Greenia, in: *The Cistercian Fathers Series, Nr 19: The Works of Bernard of Clairvaux, Volume 7, Treatises III*. Cistercian Publications, Kalamazoo, Mich. 1977

Chronique d' Ernoul: M. R. Morgan, *The chronicle of Ernoul and the Continuations of William of Tyre*, Oxford 1973 (dissertatie, geen vertaling van)

Willem van Tyrus, *kroniek: William of Tyre, History of Deeds Done beyond the Sea*, Transl. by E. A. Babcock and A. C. Krey, New York 1943

Over de afbeelding op de omslag

De afbeelding op de voorzijde van de cd-hoes is niet een willekeurige kruisridder; daarvoor ziet hij er, ondanks zijn wapens, lans en zwaard, te weinig krijgshaftig uit. Hij draagt geen maliënkolder of harnas en geen helm; zijn hoofd is getooid met een groengebladerde krans, waarin oranje vruchten (sinaasappelen?) zijn gestoken. Het oranje kruis van Jeruzalem op de voorzijde en op de bovenmouwen van zijn witte herautenrok geven zijn status als kruisvaarder aan. Het is niemand minder dan Godfried van Bouillon, de eerste heerser van het na de inname van Jeruzalem in 1099 door de westerse kruisridders gestichte koninkrijk. Volgens de legende zou hij geweigerd hebben om daar een kroon te dragen, waar Christus slechts de doornenkroon gedragen had. Hij stelde zich tevreden met de titel beschermer, bewaker (*advocatus* in het latijn) van het Heilige Graf (van Christus), dat zich tot op de dag van vandaag in de gelijknamige kerk in Jeruzalem bevindt. De afbeelding maakt deel uit van een grote muurschildering in de Sala Baronale van het kasteel van Manta (Piemonte) en dateert uit het begin van de vijftiende eeuw.

Godfried van Bouillon regeerde slechts een jaar over de heilige stad en haar omgeving; het feit dat hij de koninklijke titel weigerde en zo vlug al overleed heeft voedsel gegeven aan de legende die van hem een ridderlijke en goede vorst heeft gemaakt. Op de muurschildering in Manta is

hij afgebeeld als een van de negen besten (*les neuf preux*). Drie heidenen (Hector, Alexander de Grote, Julius Caesar), drie oudtestamentische figuren (Jozua, David, Judas Maccabaeus) en drie christenen (Arthur, Karel de Grote en Godfried van Bouillon) worden aan de middeleeuwse edelman ten voorbeeld gesteld. De eerste maal dat er van negen helden sprake is, is in *Le voeux du paon* van Jacques de Longuyon uit ca 1312. Torquato Tasso, de grootste en beroemdste Italiaanse dichter van de tweede helft van de zestiende eeuw (1544-1595), schreef *Gerusalemme liberata*, 'het daverende slotakkoord van de Italiaanse renaissancepoëzie' (Frans van Dooren). Het eerste vers van de eerste zang gaat al over Godfried van Bouillon, die verderop bezoek krijgt van de aartsengel Gabriël die hem namens God belast met het oppercommando van de (eerste) kruistocht:

*Ik zing over de held die 't Heilig Land
en Christus' graf in dienst van God bevrijdde.
Groot was zijn daadkracht, wijsheid en verstand,
hoewel hij tijdens de oorlog veel moest lijden.
Al trokken Satans horden aan de kant
der vijanden ook tegen hem ten strijde,
toch lukte 't hem om onder Gods banieren
zijn dolend leger te doen zegevieren.*

Bron: Torquato Tasso, *Jeruzalem bevrijd. Met alle prenten van Giambattista Piazzetta*; vertaald door Frans van Dooren, Amsterdam 2003, 25.

1396	Slag bij Nicopolis, kruisvaarders verslagen door Turken
1410	Slag bij Tannenberg, Duitse orde verslagen door Polen enz.
1453	Constantinopel ingenomen door Turken
1480	Turkse aanval op Otranto
1522	Rhodos bezet door Turken
1526	Turken winnen slag in Hongarije
1529	Eerste beleg van Wenen door de Turken
1565	Malta succesvol verdedigd tegen de Turken
1571	Cyprus bezet door Turken
1571	Zeeslag van Lepanto, Turken verslagen
1581	Publicatie <i>Gerusalemme liberata</i>
1669	Kreta bezet door Turken
1683	Tweede belegering van Wenen door de Turken

1190	Frederik Barbarossa verdrinkt in Klein-Azië
1198-1216	Paus Innocentius III
1202-1204	Vierde kruistocht
1204	Verovering van Constantinopel door de kruisvaarders
1204-1261	Latijnse Keizerrijk onder Boudewijn van Vlaanderen
1212	Eerste "kinder" kruistocht
1215	Concilie van Lateranen
1216-1227	Paus Honorius III
1218-1221	Vijfde kruistocht naar Nijldelta (Damietta)
1218-1238	Kalief al-Kamil van Egypte
1227-1241	Paus Gregorius IX
1228	Keizer Frederik II geëxcommuniceerd
1228-1229	Zesde kruistocht; Frederik II verkrijgt Jeruzalem
1229-1238	Verdrag tussen Frederik II en Saladin over Jeruzalem
1229	Frederik II koning van Jeruzalem
1239	Frederik II opnieuw geëxcommuniceerd
1244	Jeruzalem ingenomen door Chwarizmische Turken
1245	Concilie van Lyon, Frederik II afgezet
1248-1254	Zevende kruistocht naar Nijldelta (Egypte)
1268	Val van Antiochië
1270	Achtste kruistocht, Lodewijk IX sterft te Tunis
1291	Acco (St-Jean-d' Acre) ontruimd door kruisvaarders
1294-1303	Paus Bonifatius VIII
1305-1314	Paus Clemens V
1307	Arrestatie van de tempeliers in Frankrijk
1311-1312	Concilie van Vienne, opheffing tempeliers

SYNOPSIS VAN HET HOORCOLLEGE OVER DE KRUISTOCHTEN

Inleiding

In de ogen van veel Arabische moslims zijn de kruistochten het eerste voorbeeld geweest van de opdringerige westerse expansie, waar het Midden-Oosten onder te lijden heeft gehad. In het Westen is langzamerhand een soortgelijk beeld ontstaan van een moreel verwerpelijke onderneming, waarbij buit, avontuur en expansiezucht de religieuze sentimenten verre overtroffen. Het berispen van het verleden vanuit een totaal ander moreel standpunt in het heden, draagt echter niet bij aan een beter verstaan van dat verleden.

Hoofdstuk 1. Het ontwaken van het westen, de elfde eeuw

Met Otto de Grote wordt in 962 het keizerschap - na Karel de Grote - opnieuw ingesteld in het Westen; hij vestigt een sterke monarchie in het Oostfrankische rijk; in het Westfrankische en het Middenrijk gaat het koningschap sterk achteruit en komen lokale en regionale heren op. Ook het pausdom heeft, verscheurd door strijd om de macht door adellijke facties in Rome, veel prestige verloren.

H2. Economische expansie (de eerste oorzaak van de kruistochten)

Door een klimaatverbetering die inzet omstreeks 900, en tegelijk door het ontstaan van nieuwe technische uitvindingen om het land beter te bewerken komen er grotere opbrengsten, die op hun beurt weer leiden tot een bevolkingstoename. Daardoor is er meer behoefte aan een groter cultuurareaal, en wordt er op grote schaal ontgonnen. Een voedseloverschot kan meer monden voeden, stimuleert het geldverkeer en maakt de groei van steden mogelijk, terwijl tegelijkertijd de handel toeneemt.

H3. Godsvrede en Godsbestand (tweede oorzaak van de kruistochten)

De kerstening van de bevolking van West-Europa zet door en leidt tot het ontstaan van individuele vroomheid - met alle excessen die daarbij kunnen horen (ketterijen). In het westen is het centrale gezag zwak, waardoor lokale heren eigen machtsterritoria kunnen opbouwen en met elkaar verward raken in een hevige concurrentiestrijd om de macht. De bisschoppen trachten, gesteund door enkele grote regionale heren, die in hun gebied de kleine heren aan banden willen leggen, de mensen die zich niet kunnen verdedigen tegen deze vechtersbazen (de "armen", *pauperes*: vrouwen, kinderen, boeren en clericici) te beschermen. Zij leggen de houwdegens een verbod op het vechten

1086-1087	Paus Victor III
1088-1099	Paus Urbanus II
1095	Oproep van paus Urbanus II in Clermont
1096	Eerste kruistocht
1099	Inname Jeruzalem, Godfried van Bouillon <i>advocatus</i> van het Heilige Graf
1099	Stichting orde van het hospitaal (johannieters)
1099-1118	Paus Paschalis II
1118/1128	Stichting orde van arme ridders van Christus (later tempeliers)
1100-1118	Boudewijn I koning van Jeruzalem
1118-1131	Boudewijn II koning van Jeruzalem
1122	Concordaat van Worms (einde Investituurstrijd)
1131-1143	Melisende en Fulk koningin en koning van Jeruzalem
1143-1153	Melisende regentes voor koning Boudewijn III
1147-1149	Tweede kruistocht
1153-1162	Boudewijn III koning van Jeruzalem
1073	Verovering van Jeruzalem door de Seldjoekse Turken
1162-1174	Amalrik I koning van Jeruzalem
1174-1193	Kalief Saladin van Egypte en Syrië
1174-1185	Boudewijn IV, de melaatse, koning van Jeruzalem
1185-1187	[Boudewijn V 'het kind'] Guy de Lusignan koning van Jeruzalem
1187	Slag bij Hattin, Saladin verovert Jeruzalem
1189-1192	Derde kruistocht
1189/1191	Stichting Duitse Orde

Chronologie

NB: Over de telling van de eerste vier kruistochten bestaat eensgezindheid, daarna wordt er verschillend geteld.

135	Einde van de Bar Kochba-opstand; stichting nieuwe stad Aelia Capitolina door keizer Hadrianus op het verwoeste Jeruzalem
335	Inwijding Heilige-Grafkerk in Jeruzalem
392	Christendom staatsgodsdienst
638	Verovering van Jeruzalem door Arabieren, kalifaat der Omajjaden
750	Abbassiden aan de macht, hoofdstad Bagdad
996-1021	Kalief al-Hakim van Egypte
997	Verwoesting van Santiago de Compostela door al-Mansoer
1049-1054	Paus Leo IX
1054	Wederzijdse excommunicatie Rome en Constantinopel
1058-1061	Paus Nicolaas II
1059	Robert Guiscard vazal van Heilige Stoel
[1061-1064	Tegenpaus Honorius II]
1061-1073	Paus Alexander II
1064-1065	Pelgrimstocht van 12 000 man naar Jeruzalem onder leiding van bisschop Günther van Bamberg
1066	Verovering van Engeland door Willem van Normandië
1071	Slag bij Manzikert, overwinning van Turken op Byzantijnen
1073-1085	Paus Gregorius VII

tegen de weerlozen (Godsvrede) en vervolgens een algemeen verbod om te vechten op bepaalde weekdagen (Godsbestand) op. De toegenomen vroomheid heeft ook repercussies in de kloosters (Cluny) en in het pausdom (kerkhervorming). Ontstaan van de idee van een heilige oorlog in Spanje tijdens de *Reconquista*.

H4. Een kans voor de kansarmen (derde oorzaak van de kruistochten)

Het ontstaan van de primogenituur in grote delen van West-Europa (waarbij de oudste zoon opvolgt in het overerfde bezit), laat jongere zonen van een heer zonder middelen van bestaan. Zij krijgen wel de opvoeding tot ruiter (*miles*) die bij hun stand behoort. Door zich in dienst (meestal wapendienst) te stellen van een heer en/of op avontuur te gaan (Zuid-Italië, Sicilië, de *Reconquista* in Spanje, de verovering van Engeland) trachten zij in hun levensonderhoud te voorzien. Paus Urbanus II heeft met zijn oproep vooral deze categorie op het oog gehad. Door de Godsvrede en het Godsbestand wordt langzamerhand het vechtersideaal omgebogen naar een meer christelijke en (later) hoofse invulling: van ruiters worden zij ridders die tot taak hebben de christenheid te verdedigen tegen de ongelovigen en kerk en armen te beschermen.

H5. De leider van de christenheid

De pausen in Rome nemen steeds vaker het voortouw in het latijnse Westen; zij stellen zich aan het hoofd van de nieuwe vroomheidsbeweging en streven naar het terugdringen van de invloed van leken in de kerk, naar een ethisch hogere levenswandel van de clerus en naar afschaffing van de verkoopbaarheid van kerkelijke ambten. Hoewel zij in de eerste plaats de macht van de Romeinse adel bij de pausverkiezing wilden terugdringen en daartoe een nieuw reglement voor de pauskeuze invoerden, kregen zij het ook aan de stok met de keizers, die voor het uitoefenen van hun macht in het Oostfrankische (later het Duitse) rijk steunden op door hen aangestelde bisschoppen. Dit is het Rijkskerkenstelsel of Ottoonse stelsel (genoemd naar de tiende, vroeg-elfde-eeuwse Duitse koningen/keizers, de Ottonen). Paus Gregorius VII streefde naar een totaal nieuwe visie op de latijnse christenheid: alle wereldlijke heersers, de keizer inclusief, staan onder bescherming van de kerk van Rome, die weliswaar in wereldlijke aangelegenheden de heersers meestal de vrije hand laat, maar in feite het laatste woord heeft als de leider van de universele christenheid (*respublica christiana*). Aangezien deze pretentie ook de oosterse patriarchen raakt, heeft dit een breuk met hun kerken ten gevolge.

Tegenover de zekerheid van de koran als het boek en Mohammed als de profeet staat de einde- (en oever-)loze interpretatieruimte aangaande de status van de bijbel en de persoon Jezus Christus. "Argument, debate and disagreement have been built into Christian history from its earliest traceable beginnings." (*The Cross and the Crescent*, p. 4).

H12. Een lange nachtkaars

In 1291 viel Acco en daarmee het laatste Westerse steunpunt in Palestina. De geestelijke ridderorden vestigden zich op Cyprus en later op Rhodos. De tempeliers werden in Frankrijk door koning Filips IV de Schone vervolgd en vervolgens door paus Clemens V in 1312 opgeheven. Hun bezit ging over naar de hospitaalridders. Ondertussen waren de kruistochten uitgegroeid tot politieke instrumenten van het pausdom dat daarmee ook andere doelen dan het veroveren van het Heilige Land kon najagen. Het opdringen van de Osmaanse Turken (1453 de val van Constantinopel) naar het hart van Europa (1526 in Hongarije, 1529 voor Wenen) verlegde de aandacht van het pausdom van Palestina naar de Turkse expansie. De oorlog tegen het Turkse gevaar werd gezien als een gerechtvaardigde, want defensieve, oorlog ter verdediging van de Westerse christenheid en de hele kruistochtideologie werd hierop overgebracht. Het gevaar van de Turken in de Middellandse Zee was na de slag van Lepanto (1571) geweken, maar aan de Turkse opmars te land kwam pas een einde na het opheffen van het tweede beleg voor Wenen (1683). De negatieve balans van de kruistochten, opgemaakt door Jacques Le Goff (de enige vrucht; de abrikoos), lijkt voornamelijk retoriek en gaat aan een inhoudelijke analyse van de wijze waarop beide culturen (christenen en moslims) elkaar zagen en beoordeelden voorbij. Fletcher poogt dit wel te doen en wijst op het grote verschil in benadering van de eigen religie door beide culturen.

18

H6. Vele wegen naar Jeruzalem

Het betrekkelijke succes van de eerste kruistocht heeft meer te maken met de interne moeilijkheden van de Arabische wereld dan met de militaire kracht van het westen. De keizer van Byzantium, in moeilijkheden gekomen door de opmars van de Seldjoekse Turken in zijn gebied, vraagt de paus om militaire steun. De oproep tot een kruistocht door paus Urbanus II in Clermont heeft een grote respons. Naast de zucht tot avontuur en buit heeft ook de opgekomen vroomheid een zeer belangrijke rol gespeeld. Een kruistocht gaf aan een boeteling - iemand die zichzelf buiten de christelijke gemeenschap had geplaatst door een zeer zware zonde te begaan (moord, overspel, incest) - een kans om de volle vergeving voor deze zonden te verkrijgen: hij ging op kruistocht. De eersten die het kruis opnamen waren niet de ridders, maar gewone gelovigen, armen, boeren en berooiden ridders, aangespoord door charismatische volkspredikers. Zij vertrokken in het voorjaar van 1096, gingen dwars door Duitsland en bereikten, na veel verliezen en ontberingen, Constantinopel. De keizer zette dit haveloze leger zo vlug mogelijk over de Bosporus naar Klein Azië. Daar werden ze door de Turken gedecimeerd. Onder hen groeide eindtijdverwachtingen, die door de officiële kerk slechts met terughoudendheid waren verkondigd. De afslachting van joden in het Rijnland moet, naast economische motieven zoals afgunst op de betere materiële positie van de joden, met die eindtijdverwachtingen in verband worden gebracht.

11

H7. De inname van de heilige stad en het ontstaan van de kruisvaardersstaten

Het ridderleger trok nog in 1096 naar Constantinopel, kreeg van de keizer aldaar proviand en werden overgezet naar Klein-Azië. Bij Dorylaeum werd slag geleverd tegen de Turken, die op het nippertje gewonnen werd door de kruisridders. Boudewijn van Vlaanderen stichtte voor zichzelf met steun van de christelijke Armeniërs een klein staatje, het graafschap Edessa, en bleef er achter. Het leger marcheerde naar Antiochië, legde het beleg rond de stad, die na een moeizaam beleg van maanden, door verraad werd ingenomen. Bohemond van Tarente werd er vorst. De rest van het leger bereikte in juni 1099 Jeruzalem. Na een beleg van een maand viel de stad. De bevolking was overgeleverd aan de genade van de kruisvaarders. Volgens de kroniekschrijvers hebben zij er een massale slachting aangericht; dit wordt door Arabische bronnen bevestigd. Tegenwoordig worden er enkele vraagtekens gezet bij de omvang en totaliteit van de moordpartij door de kruisvaarders. De leiders kiezen Godfried van Bouillon tot heerser over Jeruzalem. Hij weigert de koningskroon te dragen. Binnen een jaar wordt hij opgevolgd door zijn broer Boudewijn, die de koningstitel aanneemt. Na de Fatimiden verslagen te hebben bij Ascalon, worden de nieuwe kruisvaardersstaatjes geconsolideerd en ingericht volgens het ideaalmodel van de westerse feodale staat.

van die stad de door de kruisvaarders en Venetianen opgedrongen kandidaat-keizer niet accepteerden en in opstand kwam. De stad werd daarop door de kruisvaarders stormenderhand ingenomen en geplunderd. Een nieuwe keizer (graaf Boudewijn van Vlaanderen) werd door hen aangesteld en een nieuw (Latijns) keizerrijk gesticht.

H11. De heer der wereld en de allerchristelijkste koning op weg

Keizer Frederik II wist in een zesde kruistocht langs diplomatieke weg een tienjarig bestand met sultan al-Kamil te sluiten, waarbij Jeruzalem en een corridor naar zee zonder wapengeweld in zijn handen kwamen (1229-1238/1244). Paus Gregorius IX, die eerder Frederik geëxcommuniceerd had, verzette zich tegen dit verdrag, ook in de Arabische wereld was de tegenstand groot. De inname van Jeruzalem door Chwarizmische Turken betekende het definitieve einde van de heilige stad in Westerse handen. Koning Lodewijk IX van Frankrijk probeerde nog tweemaal een kruistocht te ondernemen naar het zwaartepunt van de Mamelukse macht, de Nijldelta boven Caïro, de zevende (1248) en de achtste (1270) kruistocht, maar beide waren een fiasco. De koning stierf op de laatste kruistocht voor Tunis.

vorsten van het westen hieraan deelnemen (de koningen van Frankrijk en Engeland en de Duitse keizer) levert deze tocht niets op. Saladin verenigt Egypte en Syrië onder zijn heerschappij. Hij verslaat het kruisvaardersleger bij Hattin en neemt Jeruzalem zonder veel bloedvergieten in (1187). In het westen wordt deze ramp gezien als een straf van God, gericht tegen de tweedracht onder de christenen. Saladin die via usurpatie aan de macht is gekomen, legitimeert zijn optreden met het benadrukken van de noodzaak tot het voeren van de jihad tegen de westerse christenen in Palestina. In het Westen ontstaat het beeld van een tolerante en nobele moslim, onder meer door zijn optreden bij de inname van de stad Jeruzalem. Hij was geen aanhanger van het Westerse ridderideaal, nog minder een crypto-christen, zoals velen in het Westen hem hebben afgeschilderd, maar een vrome moslim, die tolerant was tegenover andersdenkenden, zoals de koran voorschrijft.

H10. Nieuwe pogingen tot herovering; de vierde kruistocht

De derde Kruistocht (1189-1192) onder aanvoering van drie westerse heersers, was een mislukking. In Acco werd een hospitaal voor zieke en gewonde kruisvaarders en pelgrims uit Duitsland ingericht, waaruit later de Duitse Orde is voortgekomen. De vierde kruistocht (1202-1204) bracht het kruisvaardersleger voor Constantinopel, waar de bevolking

16

H8. Tempeliers en hospitaalridders

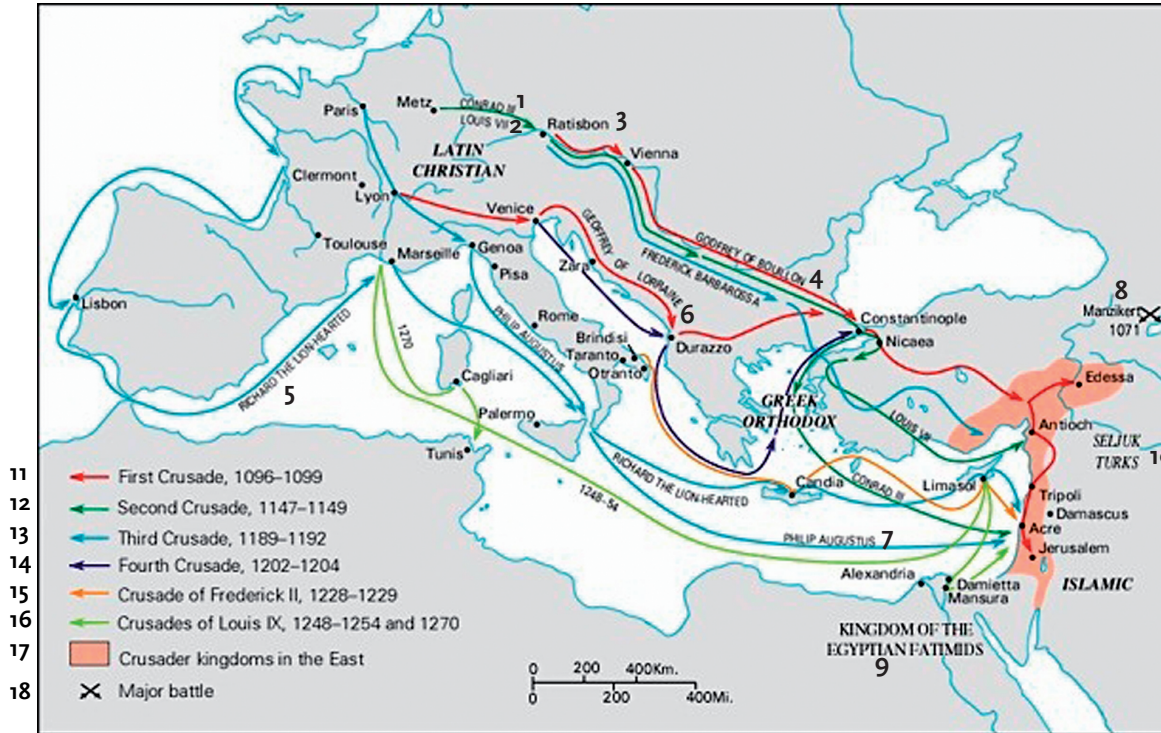
De door een ridder uit de Champagne in Jeruzalem opgerichte orde van de armen van Christus ter begeleiding en bescherming van de pelgrims naar het Heilige Land en Jeruzalem krijgt in 1128 pauselijke goedkeuring en vestigt haar hoofdkwartier op het tempelplateau in Jeruzalem (vandaar de tempeliers). De orde kent verschillende groepen, de voornaamste is die van de ridders-monniken, zij vestigt zich in alle kruisvaardersstaatjes en ook in West-Europa, waar zij veel bezittingen verwerft. De slag bij Hattin (1187) tegen Saladin en zijn boogschutters wordt een verpletterende nederlaag voor de kruisridders, de tempeliers in het bijzonder. De orde van de johannieters ontstaat in 1099 rond een hospitaal voor de pelgrims en zieken in Jeruzalem. In 1154 wordt de orde door de paus goedgekeurd. Ook deze geestelijke ridderorde verkrijgt veel land in Europa. Tot 1187 is Jeruzalem hun hoofdkwartier, daarna zitten zij in Acco en na 1291 vestigen zij zich eerst op Cyprus, vervolgens op Rhodos en tenslotte op Malta (vandaar hun naam: maltezers).

H9. De nobele tegenstander: Saladin en de val van de stad

Een tweede kruistocht wordt ondernomen om Edessa, dat door de Turken is terugveroverd (1147) te herkrijgen. Hoewel de belangrijkste

13

Bron: Noble, Strauss, Osheim, e.a., *Western Civilization. The Continuing Experiment*, 1998, p. 370

Vertaling namen op de kaart

1. Koenraad III
2. Lodewijk VII
3. Regensburg
4. Godfried van Bouillon
5. Richard Leeuwenhart
6. Godfried van Lotharingen
7. Filips II Augustus
8. Manzikert (belangrijke slag)
9. Koninkrijk van de Egyptische Fatimiden
10. Seljoekse Turken
11. Eerste Kruistocht (1096-1099)
12. Tweede Kruistocht (1147-1149)
13. Derde Kruistocht (1189-1192)
14. Vierde Kruistocht (1202-1204)
15. Vijfde Kruistocht: Frederik II (1228-1229)
16. Zesde & Zevende Kruistocht: Lodewijk IX (1248-1254, 1270)
17. Kruisvaardersstaatjes in het Midden-Oosten
18. Belangrijke slag